

УДК 336.663:624

Коренева О.Г., к.е.н., Українська академія банківської справи

БРАХУВАННЯ ФАКТОРІВ РИЗИКУ В УПРАВЛІННІ ОБОРОТНИМИ ЗАСОБАМИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті розглянуті питання визначення категорії ризику, розкриті варіанти аналізу його ступеня і факторів впливу на фінансові результати діяльності будівельних підприємств з метою розробки рекомендацій ефективного управління ними. Запропонована методика розрахунку ймовірностей ризику отримання збитків в будівельних підрядних організаціях.

Ключові слова: Будівельне підприємство, оборотні засоби, фінансовий ринок.

В зв'язку з розвитком ринкових відносин в нашій країні будівельним підрядним організаціям все частіше доводиться здійснювати свою господарську діяльність в умовах зростаючої невизначеності і невпевненості в отриманні очікуваного кінцевого результату, тобто підприємства попадають в область підвищеного ризику. Тому, в ситуації, коли фінансовий результат має значну варіабельність, вміння відчути ризик, оцінити його ступінь та навчитися управляти їм, повинно стати однією з головних задач фінансового менеджера.

Існують різні визначення поняття "ризик". В найбільш загальному вигляді під ризиком розуміють ймовірність виникнення збитків або недоотримання прибутків в порівнянні з прогнозованим результатом. Можна сформулювати і більш деталізовані підходи до визначення цього поняття. Економічний ризик - об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності у ситуації неминучого вибору і відображає міру (ступінь) досягнення очікуваного результату, невдачі та відхилення від цілей з урахуванням впливу контролюва-

них та неконтрольованих чинників за наявності прямих та зворотних зв'язків [7]. Зокрема, ризик може бути визначений як рівень конкретної фінансової втрати, що виражається в: а) можливості не досягти поставленої мети; б) невизначеності прогнозованого результату; в) суб'єктивності оцінки прогнозованого результату [5].

Теорія економічного ризику дозволяє створити гнучку мережу вербальних, графічних та математичних моделей, застосувати сукупність математичних методів та широкий спектр експертних процедур.

При аналізі ризику, на нашу думку, раціонально використовувати критерії, запропоновані відомим американським експертом Б. Берліменом [2]:

- збитки від ризику не залежать один від одного;
- збитки за одним напрямком із "портфеля ризиків" не обов'язково збільшують імовірність збитків за іншим (за виключенням форс-мажорних обставин);
- максимально можливі збитки не повинні перевищувати фінансових можливостей суб'єктів, що беруть участь у даному виді економічної діяльності. Його суб'єкт управління обирає конкретний спосіб (суперпозицію способів) управління ризиками (менеджмент ризику) залежно від специфіки діяльності, обраної маркетингової стратегії тощо. Однак існують загальні (інваріантні) підходи до процесу управління ризиком у менеджменті, коли управління ризиком передбачає [3]:
- використання всіх можливих (допустимих) засобів для того, щоб уникнути чи знизити ступінь ризику, що пов'язаний із значними (катастрофічними) збитками;
- контроль ризику, коли немає можливості уникнути цілком (якщо це суттєвий ризик), оптимізацію ступеня ризику або максимально можливе зниження обсягів та ймовірності можливих збитків;
- свідоме прийняття (збереження) чи навіть збільшення ступеня ризику у випадку, коли це має сенс.

Як свідчать дослідження, одним з важливих питань щодо оцінювання ризику є аналіз та прогнозування можливих втрат (збитків) ресурсів. Збитки, які можуть мати місце у підприємницькій діяльності, оцінюються їх розміром та ймовірністю появи. Це стосується збитків матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, втрат часу та інших видів втрат [6].

Щоб оцінити ризик діяльності будівельних організацій, нами зроблена спроба виявити, врахувати і згрупувати можливі для математичного, кількісного обліку фактори, які впливають на прибуток будівельного підприємства.

До уваги бралися позитивні і негативні зміни в роботі будівельного підприємства, враховувалися фактори, що впливають на кожен з наступних показників: витрати праці на виконання підрядних робіт, обсяг виконаних будівельно-монтажних робіт, собівартість, прибуток. Зміна будь-якого з цих показників під впливом зазначених факторів впливає в кінцевому результаті на прибуток підприємства.

Було розглянуто п'ять груп факторів.

Перша група - трудові фактори, пов'язані, в основному, з втратами робочого часу, що зумовлені випадковими, непередбачуваними обставинами (хворобами, відпустками, прогулами, внутрішньозмінними втратами робочого часу).

Друга група - організаційно-технологічні фактори, до яких віднесені втрати часу через погодні умови, нещасні випадки, відсутність матеріалів, машин і механізмів, зміни

структури підрядних робіт і под.

Третя група - матеріальні втрати, до яких віднесені втрати від браку, перевитрата матеріалів у порівнянні із кошторисними або виробничими нормами та ін.

Четверта група - зовнішні фактори. Вони пов'язані, в основному, із роботою суміжників підприємства: втрати через відсутність проектно-кошторисної документації, невчасне виконання робіт субпідрядниками, затримки оплати виконаних робіт замовниками, невчасну поставку матеріалів, конструкцій, устаткування і под.

П'ята група - фінансові. До цієї групи віднесені зміни рівня прибутку в складі договірної ціни на виконання робіт, прямі втрати прибутку через штрафні санкції, зміни податкових ставок і пільг по податковим платежам, сплати процентних ставок за банківськими кредитами. Фінансові збитки проявляються і під час недоодержання грошей з тих джерел, звідки вони повинні були надійти. Особливий вид грошових збитків пов'язаний з інфляцією. Поряд з безповоротними також можуть мати місце тимчасові втрати, зумовлені заморожуванням рахунків, несвоечасною видачею коштів, відстрочкою виплати боргів.

Зміна включених у розрахунок факторів повинна враховуватися через порівняння з плановими показниками. Проте в останні роки, в зв'язку з розвитком ринкових відносин, несприятливими процесами в економіці, суттєвим спадом обсягів будівельного виробництва виробничо-господарський план практично всіма підприємствами в будівництві не розробляється. Тому в розрахунок можуть бути включені зміни в порівнянні з показниками за попередній рік.

Нами був проведений аналіз ризику недоотримання прибутку для БМУ "Ромніпромбуд", що є проблемним в АТ "Сумбуд", у розрізі впливу перерахованих вище факторів.

Розрахунками було встановлено, що 65 % втрат прибутку доводиться на фінансові чинники, у першу чергу пов'язані з низьким коефіцієнтом договірної ціни в порівнянні з фактичними витратами по будівництву об'єкта, коли складається ситуація, при якій замовником не відшкодовуються в повному обсязі витрати підрядної організації, а подорожчання по об'єкту до розгляду не приймається. Відповідно, 18 % припадає на зовнішні фактори, а 17 % втрат прибутку доводиться на фактори, пов'язані з використанням трудових ресурсів, з організацією і технологією будівельного виробництва і з використанням матеріалів.

Ступінь впливу перерахованих факторів на прибуток підприємства визначався виходячи із встановленого порядку формування прибутку будівельних підприємств, згідно з яким його величина, як відомо, залежить від ухваленого в договірній ціні на будівельно-монтажні роботи рівня рентабельності і величини затрат на виробництво робіт. При такому (затратному) порядку маса прибутку зростає прямо пропорційно величині витрат на виробництво будівельної продукції і вплив негативних факторів на рівень втрат прибутків виявляється меншим, оскільки від збільшення затрат (природно, якщо вони підтверджені замовником) підрядник одержує додатковий прибуток, рівний добутку суми приросту собівартості будівельно-монтажних робіт на рівень рентабельності цих робіт (у частках від собівартості).

Ризик одержання визначених втрат прибутків розраховано з використанням методів математичної статистики і теорії ймовірностей, а також методики врахування факторів ризику в будівельному виробництві, запропонованої Зуєвою Л.М. [4].

Таблиця 1

Розрахунки зведені в табл. 1.

Розрахунки значень, які відповідають і-му

Інтервали	(-60)-(-45)	И5М-30)	(-30)-(-15)	(-15)Ю	0-15	15-30
Середні значення інтервалу, X_i	-52,5	-37,5	-22,5	-7,5	7,5	22,5
Частота влучення в інтервал, P_i	1	1	0	9	5	2

* Приріст прибутку (-), збитки (+).

Розрахунки ймовірності зроблені по всім інтервалам і зведені в табл. 2.

Таблиця 2

Ймовірність улучення втрат у визначений інтервал 1

Інтервали	(-60И-45)	(-45И-30)	(-30И-15)	(-15И)	0-15	15-30
Ймовірність	0,01	0,06	0,20	0,32	0,27	0,11

казує практика, така ситуація повторюється з року в рік і негативно впливає на прибуток підприємства. Відповідно, із ймовірністю 0,11 виникають збитки значні, обумовлені впливом зовнішніх факторів. У нашому випадку виникли значні втрати через розірвання договору на будівництво об'єкта з замовником, внаслідок чого неможливо було відпрацювати збитки. Досить висока ймовірність втрат, що

1 Приріст прибутків (-), збитки (+).

Розрахунки показали, що найбільш ймовірними є втрати до 15 тис. грн. З такою ймовірністю виникають збитки, обумовлені, насамперед, впливом фінансових факторів, і в першу чергу пов'язані з низьким коефіцієнтом договірної ціни в порівнянні з фактичними витратами по будівництву об'єкта, коли подорожчання замовником до підписання не приймається, тобто мають місце збитки по об'єкту. Дійснр, як по

виникають через такі організаційні фактори: невчасна поставка матеріалів, простої машин через поломки, порушення договірних зобов'язань та зобов'язань по розрахункам з бюджетом.

Розрахунки ймовірностей отримання втрат прибутків за такою методикою дозволяють, на наш погляд, виявити найбільш "небезпечні" фактори, які обумовлюють втрати прибутків підрядних будівельних підприємств. Це, в свою чергу, надасть можливість фінансовому менеджеру виробити комплекс заходів, які б дозволили значно знизити ці втрати, а можливо й цілком їх уникнути.

Варто мати на увазі, що дана методика не може бути використана при здійсненні нового інвестиційного проекту. У такому випадку неможливо заздалегідь передбачити збитки і тоді варто користуватися експертно-аналітичним методом, згідно з яким опрацьовуються думки досвідчених фахівців. Найкраще запропонувати експертам дати свої оцінки ймовірностей виникнення певних рівнів втрат, потім знайти середні значення експертних оцінок і з їх допомогою побудувати криву розподілу ймовірностей.

У випадках, коли розрахувати ризик неможливо, прийняття ризикових рішень відбувається за допомогою евристики - сукупності логічних прийомів і методичних правил теоретичного дослідження й пошуку істини [1]. Іншими словами, це правила і прийоми вирішення особливо складних задач.

Таким чином, все зазначене вище, на наш погляд, дозволяє зробити наступні висновки:

6. В процесі розвитку ринкових відносин в Україні, коли будівельним підрядним організаціям доводиться здійснювати свою господарську діяльність в умовах зростаючої невизначеності і невпевненості, вміння відчутти ризик, оцінити його ступінь та навчитися управляти їм повинно стати однією з головних задач фінансового менеджера.
7. Використання запропонованої методики розрахунку ймовірностей ризику отримання збитків в будівельних підрядних організаціях дозволить, на нашу думку, розробити комплекс заходів для зниження ризику їхньої діяльності, що, в свою чергу, надасть можливість запобігти втратам прибутків, розробити стратегію поведінки на майбутнє.
8. Зниження втрат прибутків будівельних підприємств, відповідно, є резервом підвищення економічної ефективності їх діяльності взагалі та оборотних засобів зокрема.

Список літератури

1. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент. - М.: Финансы и статистика, 1996. - 192 с.
2. Гойко А.Ф. Методи аналізу та оцінки ризик) діяльності будівельних фірм і підприємств в умовах ринку // Будівництво України, 1997. - № 4. - С. 8-12.

ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ